

AYAĞI YARPAQ XINADA DEYİL Kİ?

Köhnə adətlərə görə qadınlar bayram və şənlik günlərində əl-ayaqlarına xına yaxırlar. Ayaqlarına xına çəkdikdən sonra əncir və ya tənək yarpağı ilə sarıyıb, quruyana qədər gözləyirlər. Ayaqlarına xına yaxılıb yarpaq sarıdığı müddət ərzində qadın oturmuş və ya uznamış halda qalır, yerindən tərpənmir və bir iş görmür.

Buna görə də bir işi görməyi təklif edərkən heç bir səbəb göstərmədən həmin təklifi rədd edən adamlar haqqında “ayağı yarpaq xınada deyil ki?” deyirlər. Bu məsəldən çox vaxt bir yerə gəlməli olan adam gəlmədikdə onun hərəkətini pisləmək məqsədilə istifadə olunur.

ALNI HƏLƏ ƏHLƏD DAŞINA DƏYMƏYİB

Dini inanca görə ölü basdırıldıqdan və onu dəfn etməyə gələnlər qəbirdən 7 addım uzaqlaşdıqdan sonra ölü yenidən qalxır və qəbirdən çıxıb getmək istəyir, lakin başı qəbrin yuxarı hissəsi üzərinə qoyulmuş əhləd daşına dəyir və yalnız bu zaman o, həqiqətən öldüyünü başa düşüb rahat uzanır.

Məcəzi mənada bu məsəl, çətinlik görməmiş, hər şeyi səthi, qeyri-ciddi qəbul edən adamlar haqqında “hələ bərkdən-boşdan çıxmayıb” mənasında işlədilir.

APAR BU ATİ BAŞQASININ QAPISINA BAĞLA

Bir ölkənin şahı qızını başqa ölkənin şahzadəsinə əvə verir. Qaş-daş, pul, qiymətli parçalarla dolu qırx dəvə və qırx at yükü qızına cehiz qoşur. Yolda bir gecə necə olursa yüklü atlardan biri karvandan ayrılıb yolu azır və bir müddət gəzib-dolandıqdan sonra yoldan keçən bir nəfər onu tutub öz evinə aparır. Qiymətli yükləri boşaldıb gizlədir, atın şahı məxsus olduğunu başa düşüb onun izini itirməyi qərara alır və qonşu kəndə gətirərək gizlicə bir yoxsulun həyatına bağlamaq istəyir.

Bu zaman ev sahibi gəlib çıxır, bir ata, bir onun “yiyəsinə” baxıb bu işdə bir fırıldaq olduğunu duyur və atı gətirənə müraciət edərək deyir:

- Qardaş, qadan alım, apar bu atı başqasının qapısına bağla! Məni xataya salma!

Məsəl, “xatanı bizim başımızdan rədd elə”, “nə xeyrini, nə şərini istəyirik” mənasında işlədilir.

ACIN IMANI OLMAZ

Əfsanəyə görə şeytan, acından ölmək dərəcəsinə çatmış yoxsula dinindən dönmək, imanından əl çəkmək bahasına yağlı xörək təklif edir. Ac razı olur, lakin doyunca yeyib qarnını doydurduqdan sonra şeytana deyir:

- Mənim dindən dönməyim hesaba alınmır, çünki ac vaxtında imanımdan dönməyə söz vermişəm, halbuki məlumdur ki, acın imanı olmaz. Buna görə də mən o zaman olmayan imanımdan necə əl çəkə bilərdim?

Aclığın insanı hər şeyə, o cümlədən hiylə və yalan söyləməyə belə vadar etdiyini göstərmək məqsədilə bu məsəldən istifadə olunur. Xalq çox zaman bu məsəli “Acda iman olmaz, toxda aman” şəklində işlədir.

BAYQUŞ KİMİ...

Bayquş xərəbəliklərin, uçuq damların üstünə qonduğundan onu xüsusən Şərqdə viran, bədbəxtlik simvolu hesab edirlər. Böyük Nizaminin məşhur “Bayquşların sönbəti” təmsilində bayquşun xərəbədən, viranədən həzz aldığı, hətta qızı üçün xərəbə cehiz istədiyi göstərilir. Mövhumatçı adamların əqidəsinə görə üzərinə bayquş qonan binada yaşayan adamlar ölməli, yaxud bədbəxtliyə düçar olmalı, həmin ev isə xaraba olmalıdır. Bayquşun səsi ən vahiməli və qor-xunc səs hesab edilir. Bu səsi dinləməyi heç kəs arzu etmir və onu eşidən mövhumatçı adam təsadüfən baş verən bədbəxt hadisələri bayquşun ayağına yozur.

Buna görə də həmişə ağlayan, pis, nəs sözlər danışan adama “bayquş kimi nə ulayırsan?!” və ya “niyə bayquş kimi nəhs xəbərlər verirsən?” – deyər müraciət edirlər. •

“Rəvayətli ifadələr”, Bakı, 1961